

31/11 26.4

Kaivaus Tengon talon Nyäkerin kivikautisella asuinpaikalla
Kirkkonummen pitäjän Lappbölen kylässä.

Kertomukseen kuuluu luettelo 8709:1-52,
6 valokuvaa (levyt 5203-04 ja 6426-29)
ja 3 karttaa.

Tämä nuorakeraminen asuinpaikka on G. Karlssonin löytämä, hän on vv. 1913-14 toimittanut Kansallismuseoon paikalta keräämiään esineitä, m.m. vasarakirveen puolikkaan ja nuorakoristeisia saviastianpaloja (SMYA XXXII:1, s. 44, kuvataulu XI:1-4). Pikimmittäin käväsin jo elokuussa 1917 paikkaa tarkastamassa. Kun kesätyöohjelmaan 1926 oli otettu m.m. kaivaus jollain nuorakeramisella asuinpaikalla Kirkkonummella, valitsin sopivimpana tarkoitukseen tämän paikan.

Asuinpaikka sijaitsee Tengon talon Nyäkerin ylä- eli pohjoislaidalla, eteläänpäin viettävällä rinteellä, runsaasti 1 km:n linnuntietä Lappbölen kylästä itään, kylästä Petäjärvelle poikkeavan ajotien eteläpuolella. Se on sen laajahkon kangas- ja nummimaan etelälaidassa, joka Lappbölen järven pohjoispuolella rajoittaa järveä reunustavaa saviperäistä peltomaata (kuva 1). Nummen etelälaidassa m.m. heti asuinpaikan yläpuolella on litorinamaksimien, ~~asuinpaikka~~ n. 35 - 35,2:n metrin meren pinnan aikainen aina 2 m korkea rantatörmä sangen selvästi näkyvissä (kuvat 2 - 4). Asuinpaikka on ympäröivästä savipohjasta hieman kohoava hiekkamaapenkka, joka särkkämäisenä ulkonee savimaahan juuri mainitusta muinaisesta rantatörmästä (kuva 3, kartta 1). Tohtori M. Sauramo, jonka kanssa olin tilaisuudessa marraskuun 15 päivänä 1926 tarkastamaan eräitä Kirkkonummen ^{kivikauden/} asuinpaikkoja, antoi sen synnystä seuraavan selvityksen: Asuinpaikan kohdalla on litorinamaksimien aikana ollut pieni mereen pistävä niemeke, jonka ulkokärjen litorina-aallot ovat kuluttaneet ja levittäneet pieneksi särkkämäiseksi vedenalaiseksi matalikoksi. Asuin-

paikka sijaitsee tällä litorinamaksimim aikaisella muinaisella litoraalimuodostumalla, litorinarantatörmän ja sen ulkopuolella olevan jyrkänpartaan eli syvänvedenrajan välillä. Maanlaatu paikalla on moreenipohjasta huuhtoutunutta hienoa hiekkaa.

Löytöpaikan korkeus on 34 - 35 m yli meren pinnan.¹⁾

Kun asuinpaikka kuuluu nuorakeramiseen kulttuuriin ja kun meren ranta seudulla on tämän kulttuurin vallitessa, kuten m.m. Storsbackan löydöistä voimme päätellä (SMYA XXXII:1, s. 15, 17), ollut korkeintain 21 m:ä nykyistään ylempänä, ovat vesisuhteet seudulla paikan kivikautisen asutuksen aikana olleet jotenkin samat kuin nykyään: Lappbölen järvi on jo ollut eristyneenä merestä eikä sen pinta liene ollut isostikaan nykyistään korkeammalla. Asuinpaikka on jo siis ollut verraten kaukana vedestä. Se onkin ilmeisesti - hyvään viljelysmaahan pistävänä hietapohjaisena kielekkeenä - maanviljelystä silmällä pitäen valittu, kuten useimmat muutkin seudun nuorakeramiset asuinpaikat, jotka sijaitsevat pienillä hietapohjaisilla niemikkeillä ja saarekkeilla hyvien saviperäisten viljelysmaiden reunoilla tai keskellä.

Vertaamalla v. 1917 ottamaani valokuvaa 2 kuviin 3 ja 4 voi huomata, että suurin osa sitä hiekkapenkkää, jolla asuinpaikka sijaitsee, kasvoi vielä 1917 pensaikkaa. Paikka on sittemmin raivattu pelloksi, mutta vieläkin oli alueesta viljelemättömänä n. 3 m:ä leveä kaistale ladon ja ison maakiven välissä (kartat 1 - 2) ja tämä alue valittiin nyt kaivauksen keskuksiksi. Tarpeen vaatiessa laajennettiin kaivausta myös peltoalueelle. Yhteensä tarkastettiin 60 m.² Alueen pohjoispäässä löydöt olivat hyvin niukkoja, ja kun koekaivaukset sekä ladon edustalla että litorinatörmän juurella jäivät täysin tuloksettomiksi, lopetettiin kaivaus siellä linjaan XII. Alu-

---

1) Topografikartan mukaan on Lappbölen järven pinta 26 m yli meren pinnan. Kun vesi järvessä nyt oli hyvin alhaalla, otin laskuissani järven pinnan korkeudeksi 25.75. Järven vanhan rantatöyrään tyvi oli 27.22 m, asuinpaikan alla olevan jyrkänpartaan tyvi 32.57 m, kaivausalueen alareuna 34,12 ja yläreuna 34.93, litorinatörmän tyvi 35.18 - 35.30 ja päällisyys 37.15 - 37.40 m yli meren pinnan.

een länsireuna linjoilla I - IV oli sitävastoin runsaslöytöistä, ja kun täällä laajennettiin kaivausaluetta peltomaalle, löydettiin tulisija ja sen ympäriltä tavattoman runsaasti saviastianpaloja, 1 - 2 kg. ruutua kohden ja parilta ruudulta enemmänkin.

Kulttuurikerros oli paikalla heikon väristä. Ruokamultaa oli yleensä 15 - 20 cm:iä, sitten tuli kellanruskea hieno hiekka, jota oli samoin n. 15 - 20 cm:iä vahvasti, ja jossa, yläosasta aivan pohjaa myöten, 40 cm syvään, oli saviastianpaloja sekä joitakin pieniä hiilisiruja; sitten alkoi vaalean-kellertävä tai harmahtava pohjahiekka. Heikoimmilla kohdillaan oli kulttuurikerros vain 10 cm:n vahvuinen. Huomattavasti vahvempi oli kulttuurikerros jo mainitun lieden ympärillä, varsinkin ruuduissa F - I: III-IV, ulottuen 60 - 70 cm:iä syvälle maan pinnasta lukien, josta ruokamultaa 15 - 25 cm ja kulttuurikerrosta siis 30 - 50 cm. Väritään se ei ollut erikoisen väkevää, mutta ~~mutta~~ saviastianpaloja se sisälsi hyvin runsaasti, aina pohja-osiaan myöten, samoin hajallisia hiilisiruja. Palaneita luumuruja ei löydetty kuin yksi (tulisijasta). Isohkoja luontaisia moreenikiviä oli siellä täällä kaivausalueella.

Löytöinä korjattiin n. 18 kgr saviastianpaloja, kaikki ilman ainoatakaan poikkeusta, nuorakeramiseen ryhmään luettavia, joukossa joitakin poltettuja savipahkuroja, savilusikan katkelmia, jonkunverran kvartsi-iskoksia ja joku vuorilaji-iskoskin, pari hiotun kiviesineen sirua, 1 luumuru ja hiiliä. Runsaiteen oli keramiikkaa, kuten jo mainittiin, lieden G:II-III ympärillä, etenkin sen pohjoispuolella, ja täällä löytyi sitä vähenevässä määrässä aina 70 cm:iä syvälle; eniten oli sitä n. 25 - 40 cm:ä syvässä (vrt. luetteloa!). Muualta tulivat löydöt esiin 15 - 40 cm:n syvyydestä, joitakin kulttuurimaakuoppia lukuunottamatta. Eniten niitä oli n. 20 - 30 cm:n syvyydellä.

Liesiä löydettiin oikeastaan kaksi, joista kuitenkin vain ruuduissa G:II-III tavattu oli varsinainen tulisija. Se oli 20 - 55 cm syvässä siten että ylimmät kivet tulivat näkyviin heti humuskerroksen alta. Se oli ehyt, ⁰mudoltaan pyöreä, halkaisija 90 cm. Itäisivulla oli 3 kiveä asetettu syrjittäin pys-

tyyn siten, että ne ulottuivat muita kiviä ylemmäksi, muodostaen ikäänkuin takaseinän tulipesälle^(kuva 5). Kiviä oli 2 - 3 kerroksessa ja olivat ne vahvasti palaneita, alimmat aivan ravaksi särkyneitä. Ilmeisesti oli lieteen lisätty uusia kiviä alimpien hajotessa tulen vaikutuksesta. Kivien alla ja alimpien kivien välissä, samoin myös pienellä alueella lieden ympärillä, oli hiilisohjua ja isohkoja kekäleitä (joista otettiin näytteitä). Lieden alla oli hiiltä 70 cm:iä syvään ja mustat läiskät ulottuivat siinä 75 cm syvään. Mutta noki ei ollut levinnyt liedestä kauaskaan, vaan rajoittui jyrkkänä ympyräisenä läiskänä ympäröivästä kellanruskeasta hiekasta. Omituista on että vielä alimpienkin liesikivien alla oli isohkoja koossa pysyneitä hiilikekäleitä; näyttää siltä kuin liesi olisi alkuaan rakennettu puuperustan päälle. Lieden päältä, kivien välistä, vieläpä hiilisojustakin lieden reunaosien alta löytyi saviastianpaloja mutta lieden ympärillä, varsinkin sen pohjoispuolella kulttuurikerros oli niin sanoakseni suorastaan "kyllästetty" niillä (ks. karttaa 3). Kaivajani arvelivatkin liettä savenvalajan uuniksi. Että liedellä on saviastioita poltettu, siihen viittaa se, että lieden pohjimmaisesta hiilisojusta löytyi miltei polttamaton, vieläpä koristettukin saviastian reunamuru (8709:31). Saviastianpalat olivat runsaimmillaan lieden sekä ruuduissa G:IV ja E IV olevien isohkojen maakivien rajoittamalla alueella. Liettä ympäröineen kodan tai muunlaisen asunnon muodosta ei saatu esiin mitään varmoja merkkejä. Aivan lähellä liettä ruudussa H:III oli pieni paalunreikämainen 60 cm syvälle ulottuva täplä hiilensekaista maata. Samantapainen täplä oli ruudussa I:IV. Isompia olivat ne läiskät hiilensekaista maata, joista toinen oli kahden isohkon kiven välissä ruudun F:III koillisnurkkauksessa ja toinen ison maakiven takana ruudussa G:IV. Ne eivät olleet paalunreikien näköisiä. Viimeksi mainitut lieden pohjois- ja koillispuolella, siitä n. 1 m:n päässä olevat isot kivet rajoittivat muuten, kuten jo mainittiin, kumpikin suunnallaan sitä aluetta, josta saviastianpaloja löytyi runsaiten. Lieden koillis- ja lounaispuolella eli runsaimman löytöalueen kaakkoisreunalla, saattoi ruuduissa I:I ja I-G:II, F - E:III huomata juovan heikosti punertavaa palomaata. Siihen liittyi vielä ruuduissa D - E:II n. metrin laaja läiskä

ympäristöä hieman väkevämpää kulttuurimaata, joka ulottui siinä 45 cm syvään eli 5 - 15 cm:ä kulttuurikerroksen keskitasoa syvemmälle. Näin muodosti tämä punertava kulttuurimaa juova puoli-kaaren muotoisen kuvion, joka aukeni tulisijasta kaakkoon päin. Väkevänväristä ei tämäkään kulttuurimaa ollut; vahvimmin sitä oli lieden koillispuolella ruudussa F:III, missä se hiilinsiruja ja jonkun saviastianmurun sisältävänä ulottui n. 70 cm:iä syvään.

Toinen liesi oli lähellä kaivausalueen eteläpäättä ruudussa E:a. Se oli aivan pieni, n. 30 - 35 cm:iä laaja, ja siinä oli vain 6 palanutta ^(kuva 6) kiveä. Niiden alla oli koossapysyviä isohkoja hiilikekäleitä, joista otettiin näyte. Liesikivien huiput olivat pintaturpeessa 10 - 15 cm syvällä ja pohja oli n. 25 cm syvässä. Palomaata ja hiilisojua ei ollut syntynyt, joten liesi on, kuten sen vähäinen kokokin osoittaa, tilapäinen. Kun liettä ympäröivässä hiedassa oli nuorakeramisia saviastianpaloja ja kun niitä ei tällä kohtaa löydetty lieden pohjaa syvempää eikä lieden alta, on liesi ilmeisesti kuitenkin saviastianpalojen kanssa samanikäinen, varsinkin kun mitään myöhempiä häiriöitä ei kulttuurikerroksessa voinut huomata. Lieden ympärillä oli hieta sangen puhdasta ja kulttuurikerros heikosti pohjamaasta eroittuvaa. Löytöjä oli vähän, mutta lieden eteläpuolella saattoi havaita saviastianpalojen määrän huomattavasti lisääntyvän (kartta 3). Heti lieden pohjoispuolella oli kivi, jonka vieressä oli pieni hiililäiskä.

Kaivausalueen pohjoisosassa oli myös pari vähemmän merkitsevää kulttuurimaakuopannetta. Toinen oli ruuduissa D:VI, C:VI-VII. Se oli n. $1\frac{1}{2}$ m pitkä, $\frac{1}{2}$ m leveä ja ulottui n. 80 cm syvälle eli siis aina 40 cm:ä ympäröivän kulttuurimaan pohjaa alemmaksi. Maa oli siinä ympäröivää kulttuurimaata löyhempää ja likaisempaa, aina pohjaa myöten jonkun saviastianmurun ja hiilensirun sisältävää. Kuopan pohjoisreunalla oli pieni kimpale savea, sen koillispuolelta vajaa $\frac{1}{2}$ m:n päässä oli taas n. 30 cm:iä laaja ympyrämainen täplä hiilensekaista maata. Kuoppa kaivettiin sangen varovasti, sillä otaksuin aluksi kyseessä olevan maahan-

Ruudussa E:X oli pieni, tuskin $\frac{1}{2}$ m:n laajuinen, 50 cm:iä syvälle/
eli 15 cm/
/ympäröivää kulttuurikerrosta syvemmälle ulottuva läiskä hieman
hiilensekaista maata.

Asuinpaikka-alue paikalla näyttää rajoittuvan pienelle alu-
eelle, litorinaterrassin alapuolella olevalle kielekkeelle. Karls-
sonin v.v. 1913-14 keräämät löydöt ovat pelto~~malleksesta~~^{lompien aralta} kai-
vausalueeni itäpuolelta. Pohjoisessa loppui kulttuurikerros, ku-
ten jo sanottiin, ladon edustalle, ja litorinaterrassin juurel-
le kaivetuista koekuopista päättäen suunnilleen kaivausalueeni
pohjoisreunaan. Kaivausalueen länsipuolelta on sitävastoin vielä
löytöjä odotettavissa. Kaikkiaan käsittänee asuinpaikka-alue vain
n. 400 m.² Laajojahan eivät muutkaan nuorakeramiset asuinpaikat
seudulla näy olevan. Mainittiin jo, että paikan valinta viit-
taa alkeelliseen maanviljelyskulttuuriin. Hauskaa olisi saada
tämä kulttuuriaste todetuksi esim. saviastioihin jääneiden jyvän-
jälkien nojalla. Sellaisia en ole kuitenkaan ^{osannut} voinut todeta
ainoatakaan.

Keramiikka on yleislaadultaan samanlaista kuin muiltakin
nuorakeramisilta asuinpaikoiltamme. Kivisiruilla sekoitettuja pa-
loja on kuitenkin tavallista runsaammin. Eniten on n.s. kaula-
vyöastioita (SMYA XXXII:1, taulu IX:8-15), joita on sangen
runsas jalivaihteleva valikoima, m.m. kohoaltoviivoilla koris-
tettuja paloja (main. teos, taul. IX:16, SMY 1925, s. 23, k.
3c). Lähinnä luvussa lienevät kokonaan koristamattomat astiat,
joiden joukossa on joitakin, joissa reuna ei ole S:n muotoi-
sesti kaartuva (vrt. SMYA XXXII:1, taulu X:4). Sitten seuraa-
vat piirtoriviastiat (main. teos, taul. VIII:10-15), joista
toisissa on vaakasuoria juovia piirtorivien välissä (vrt. main.
teos, t. VIII:16), ja lähes yhtä paljon on nuorakoristeisten
astiain paloja (taul. VIII:1-8, XI:1-2). Viimemainitut ovat
yleensä pieniä ja esiintyivät merkillisen hajallaan. Uutuuksia
ovat muutamat palat, joissa koristeina on isohkoja kuoppia, toi-
sissa yksikseen (8709:50), toisissa pisteillä koristetun reu-
nan ja kaulavyön välissä (8709:17, 25). Niitä on pidettävä ni-
menomaan preussilaisen kulttuurivaikutuksen merkkeinä, ellei
niitä halua johtaa kotimaisesta kampakeramiikasta. Savilusikkain

paloja on muutamia, niistä yksi (8709:39), joka antaa selvemmän käsityksen lusikan muodosta kuin aikaisemmin tunnettu Koivistosvedenin kappale (main. teos, taul. X:6). Saviastian pohjapaloja on runsaasti, useimmat hieman ulkonevin jalustoin, kuten aikaisemmatkin paikalta talteensaadut (vrt. main. teos, taul. XI:1,b). Kolmessa palassa näkyy pohjan ympärillä sädekehäkoristusta (8709:25, 29,52), yhdessä kaksinkertaisena (29), ja parissa palassa on pohjataipeen molemmin puolin parittain syvennyksiä (8709:29). Viimemainitut palat ja ehkä myös kaksoissädekehällä koristettu pohjapala näyttävät kuuluvan mataliin, lautasmaisiin astioihin, joihin yllämainitut kaarroksettomat reunapalat voivat myös kuulua. Paitsi ~~Ilmajoen~~ Ilmajoen, Isonkyrön ja Mynämäen hauta-astioissa sekä Ahvenanmaan löydöissä on meillä siis nyt sädekehäkoristeisia pohjapaloja Kirkkonummen Tengon Nyäkerin, Kvarnäkerin ja ^{Lauin} ~~Leelänteen~~ sekä Espoon Hjärtbackan löydöistä (vrt. main. teos, taul. VIII:6 ja XI:5 sekä SM 1925, s. 23, kuv. 3d) ja Vianderin palstalta (8664:3).

Nuora- ja piirtorivikoristeisten astiain suhteesta voisi päätellä, että Tengon Nyäkerin asuinpaikka kronologisesti lankeaa Kvarnäkerin ja Koivistosvedenin välimaille (vrt. SMYA XXXII:1,s. 23, 140), kuten myös paikalta löydetty venekirves (main. teos, taul. XI:4) typologisesti lankeaa Kvarnäkerin ja Koivistosvedenin venekirveiden välille.

Tutkimukset paikalla suoritettiin syyskuun 13 - 17 p:nä 1926.

Aame Dusopraed

5203.

Foto: A. Europaes 1917.

Kuva 1. Kyrkslätt, Lappbölen kylä. Löytöpaikat
Tengon talon Nyäkerilla (xx, vas. puoleinen va-
sarakirveen oik. puoleinen saviastian palas-
ten) (valokuvattuna) (kylästä Nedre Jussilän talon luota (s. o.
E. N. - W. W.). Lahella kuvan vas. reunaa on jär-
ven takana Hon Raulan "Nyäker", josta myös löytyi.

5204.

Foto: A. Europaes 1917.

Kuva 2. Kyrkslätt, Lappbölen kylä, Tengon talon
Nyäker etelästä päin; Lappbölen järven rannalta
katsottuna. Oikealla lato, jonka edustalta (ku-
vassa oik. puoleen) saviastian paloja on löytynyt, va-
sarakirveen löytöpaikka kuvan vas. reunalla,
toisesta ladosta etualalle päin (mies seisoo löytöpaikalla).

Kivkonummi, Tengs Nyäkerin kirkonkylän asuinpaik-
ka. Valok. A. Eurosaara 1926.

6426.

Kuva 3. Kaivausalue ladon ja ison kiven välissä
länsilounasta katsottuna. Valok. A. E. 15/9 1926.

6427.

Kuva 4. Kaivausalue paljoiskoillisesta. Sen ylä-
puolella litorinameren rantatäyppä.
Valok. A. E. 17/9 1926.

6428.

Kuva 5. Liesi ruudussa G: II-III lännestä.

Valokuva otettu olosuhteiden pakosta myöhäisillalla
ja sadessa.

Valok. A. Es. 16/9 1926.

6429

Kuva 6. Pieni liesi ruudussa E:a Lännessä ylästi.

Valok. A. Es. 15/9 1926.

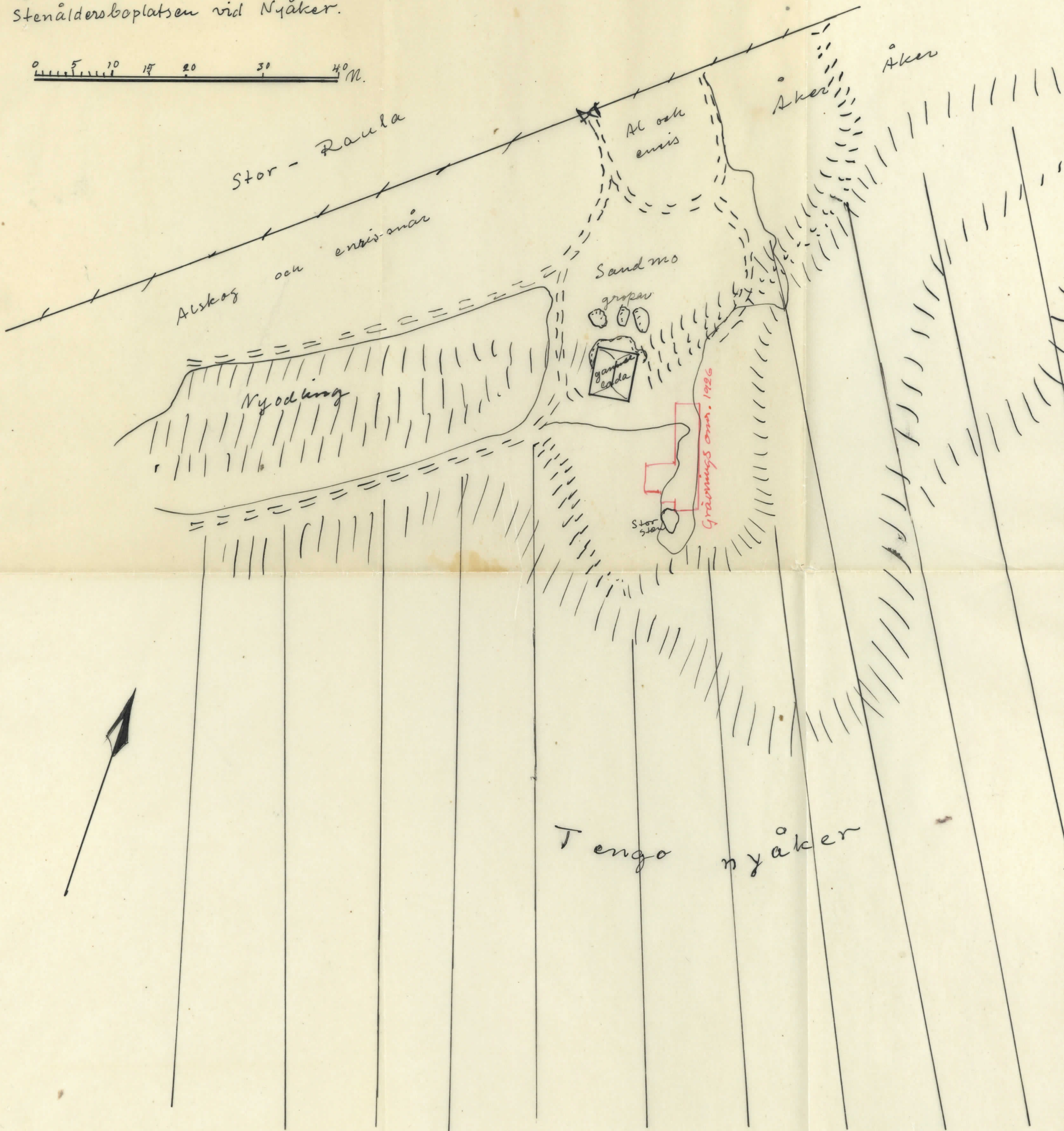
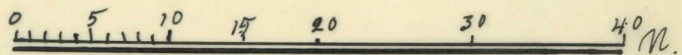
Kyrkslätt²
Lappbäla by.
Tengo Nyäker

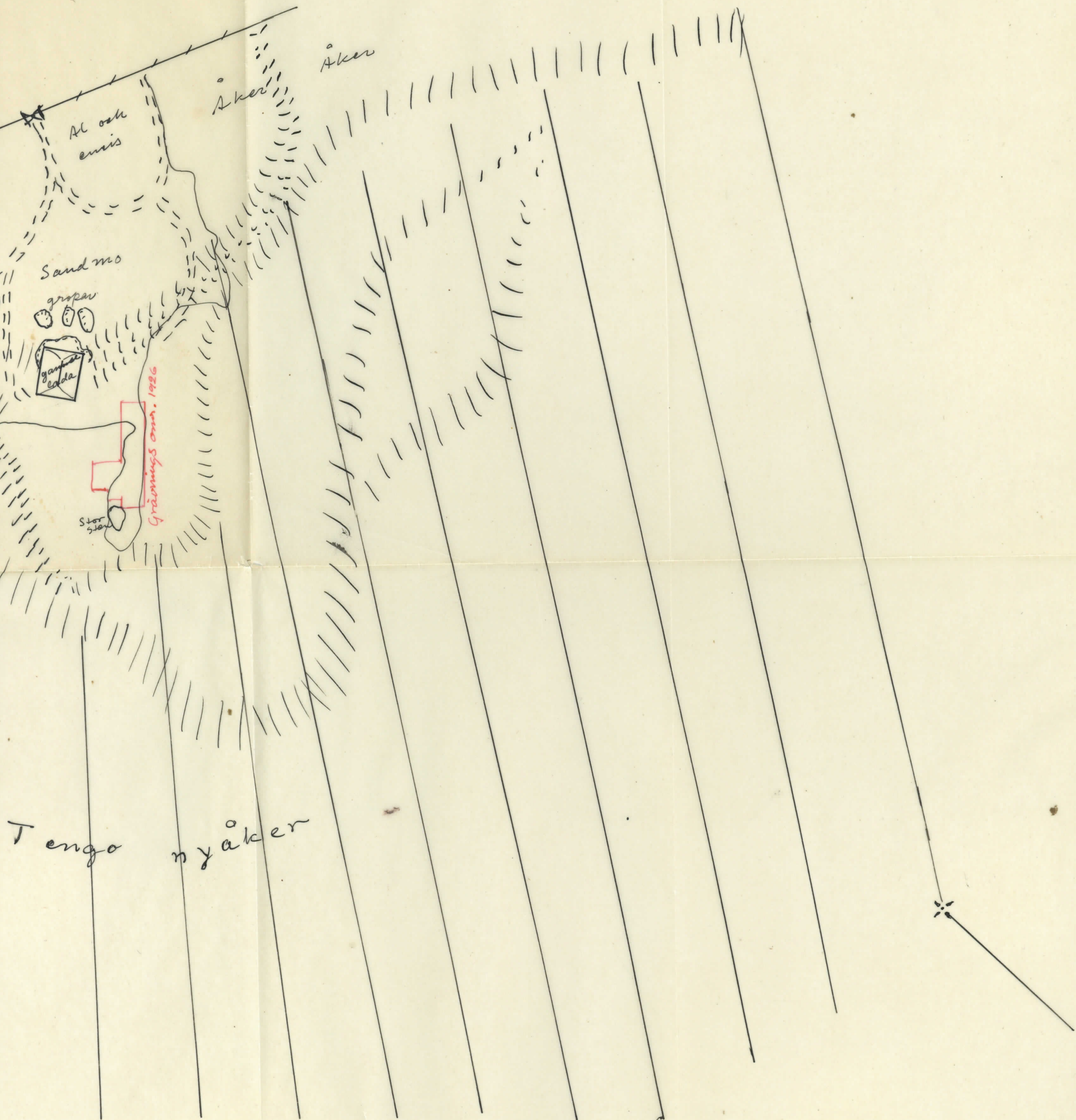

Skiz (utan
skala!?) av

V. S. -1917.

Kyrkslätt, Lappböle, Tongo,
Stenåldersboplatsen vid Nyåker.

Al och enis

Sandmo

gröpar

gamla lada

Grävings omr. 1926

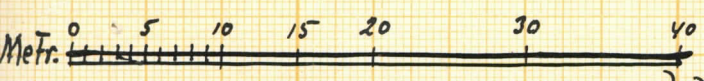
Stor sten

Åker

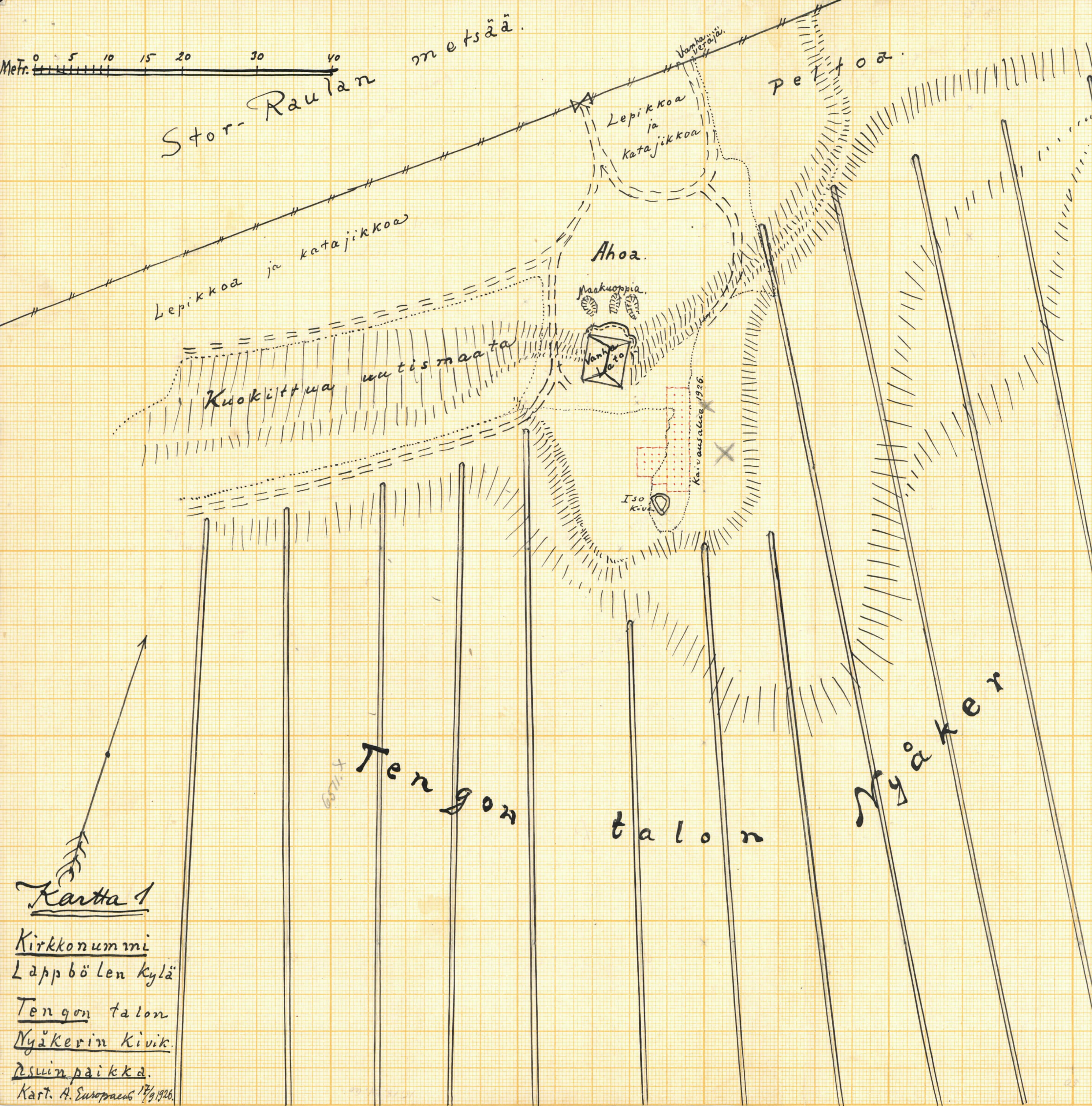
Åker

Tunga nyåker

Stor-Raulan metsää.

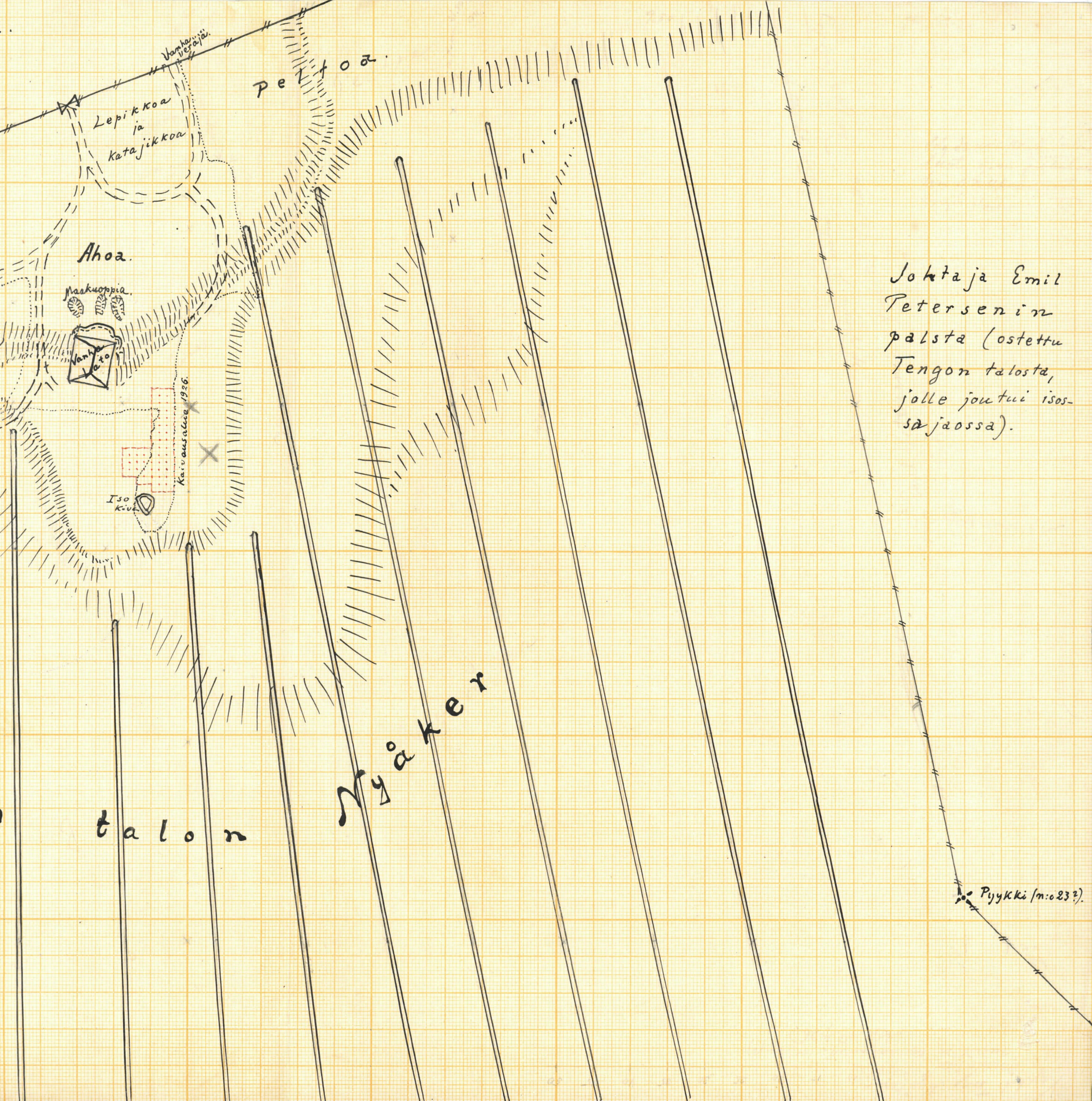
Kartta 1

Kirkkonummi
Lappölen kylä

Tengon talon
Nyäkerin Kivik.

Asuinpaikka.

Kart. A. Europaeus 18/9/1926.

Jokaja Emil
Petersenin
palsta (ostettu
Tengon talosta,
jolle joutui isos-
sajaossa).

Pyykki (m: 0.23?)

Kartta 2.

Kirkkonummi Lappölen kylä

Tengon talon Nyäkerin

Kaivauskartta

Metr. 0 0.5 1.0 2.0 3.0 4.0

A. Eurovalus 15-17/9/1920.

Lato

Ladon
munkka-
kivi

Niljelmätöntä
ahoa.

Täältä

Koekuopista ei
enää löydy

Pellon raja

Peltoa

Lusikan katk.

Lusikan
isoin katkelma
25cm. syv.

Koekuopista
ei löydy.

35.18 yli meren p.

Pellon raja

34.93m yli meren p.

XII

Peltoa.
XI

X

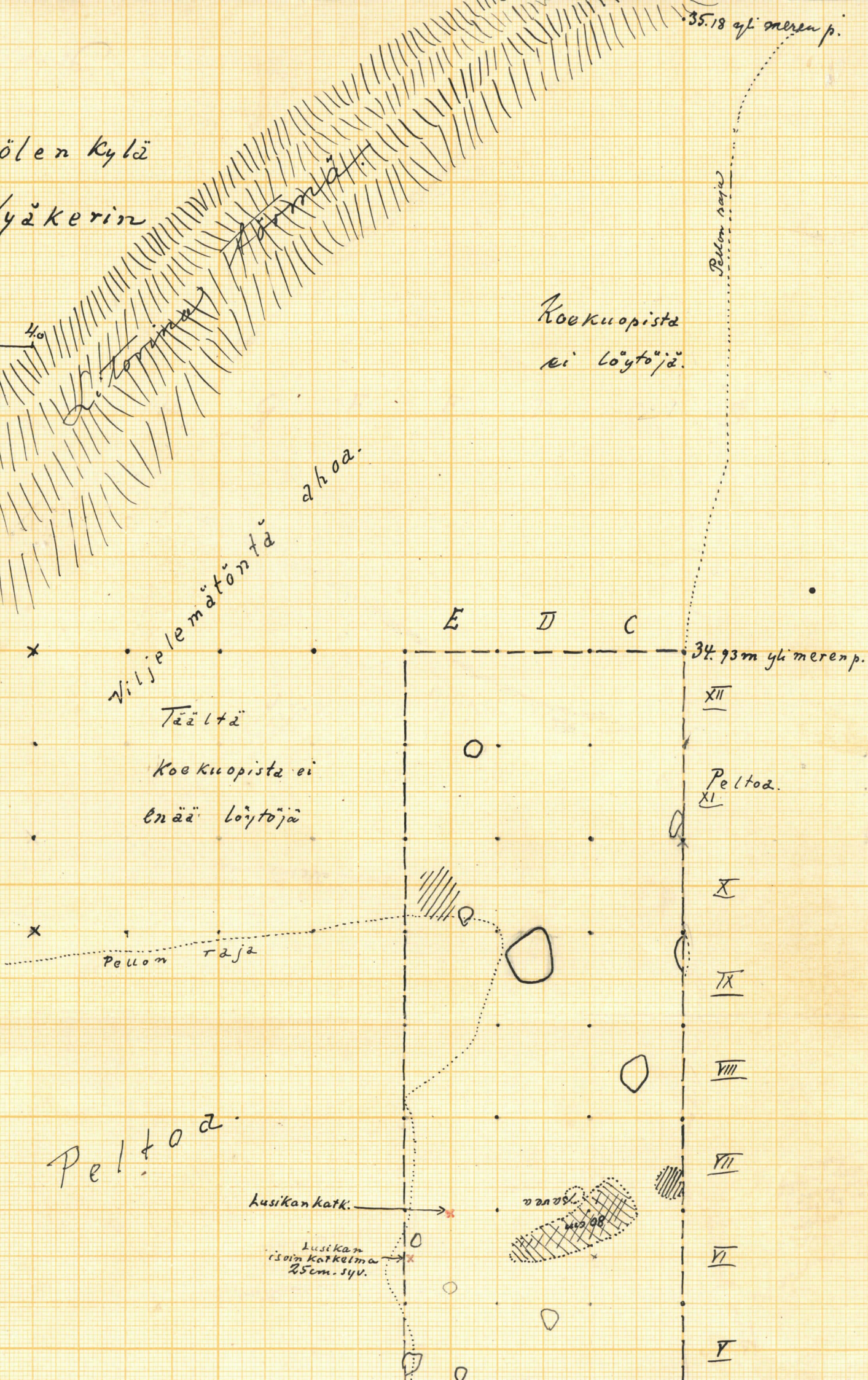
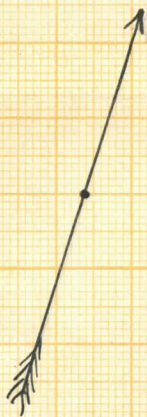
IX

VIII

VII

VI

V

nuor.
Kivi

Vilj.

Täältä

Koe kuopista ei
enää löytöjä

34.93 m yli meren p.

XII

Peltoa.
XI

X

IX

VIII

VII

VI

V

IV

III

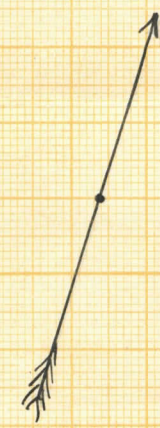
II

I

a

Peltoa.
b

34.12 m yli meren p.

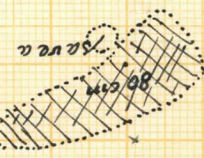

Pellon raja

Peltoa

Lusikan katk.

Lusikan
isoim katkelma
25cm. syv.

IV

III

II

I

I.

H.

G.

F.

E

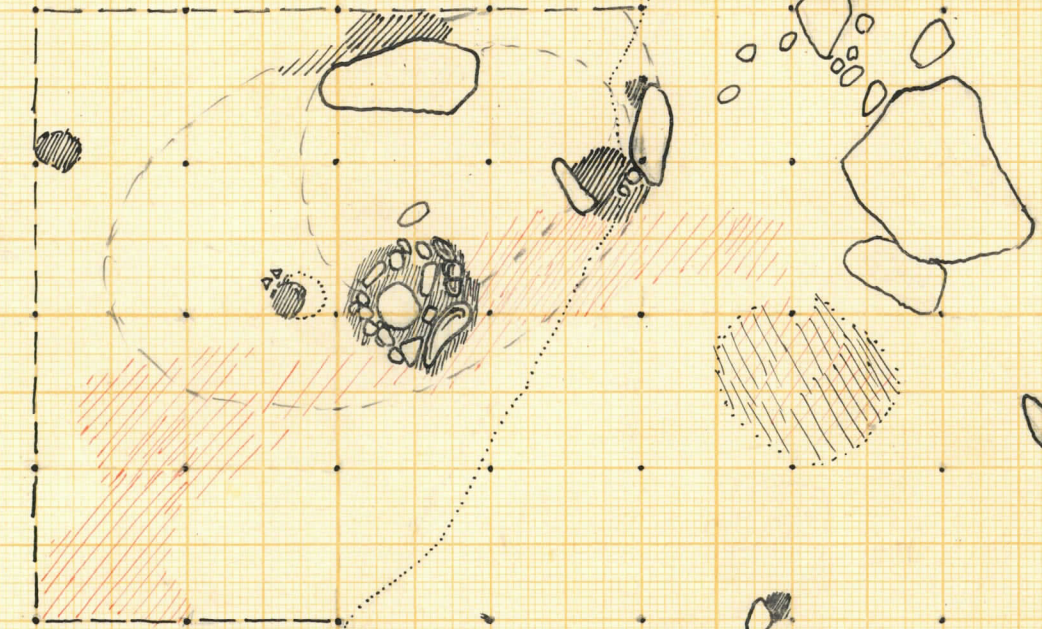
D

C

Pellon raja

Pellon raja

350 kivi.

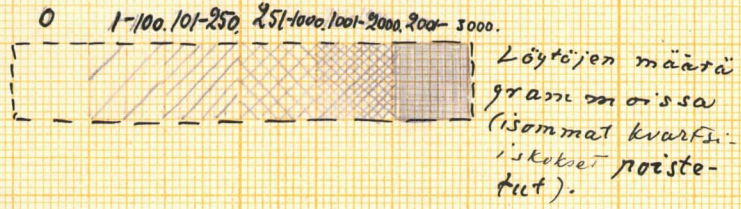

Kartta 3.

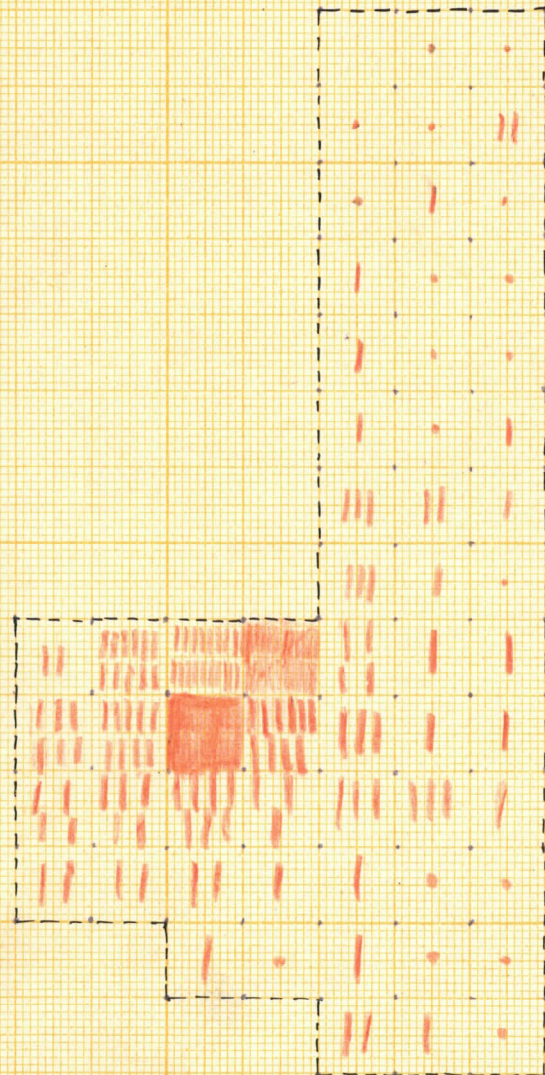
Kirkkonummi Lappölen kylä

Tengon talon Nyäkes.

A. Euroopaeuksen kaivaus 1926.

1: 100 (1cm = 1m)

Löytöjen määrä
grammoissa.

	0gr.	25gr.	25gr.	25gr.			
	26	34	198				
	59	82	40				
	90	42	43				
	154	19	16				
	138	40	75				
	279	200	60				
	305	152	28				
	182	1142	1895	2045	462	72	100
	575	895	2525	1005	360	137	75
	383	452	655	285	320	327	72
	255	187	230	82	84	31	35
	67	37	101	31	36		
	225	113	35				

(Luvut eivät käänside aivan tarkoin ylläpitäviä luottelo-
lukujen kanssa, jotka ovat oi-
keat).

Isokivi.